

УДК 004.056.5:629.73(045)

О. ЗОЛОТАР, старший викладач кафедри кримінального права і процесу
Інституту повітряного і космічного права
Національного авіаційного університету

ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ В ГАЛУЗІ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ

Анотація. Про правове забезпечення захисту інформації в галузі цивільної авіації.

Сучасні високі технології є одними з основних засобів розвитку всіх сфер суспільного життя та взаємозв'язків міжнародної спільноти [1]. Інтенсивне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери життя суспільства має як позитивні результати, так і негативні наслідки. Щороку Міжнародна організація захисту телекомунікаційних технологій Computer Security Institute оприлюднює інформацію про кількість підприємств і установ, що наражаються на інформаційні загрози, і цей показник має високий рівень стабільності. Останні кілька років він впевнено тримається на рівні 80-90% (середнє значення для різних видів інформаційних загроз). Не становлять винятку і підприємства цивільної авіації.

Окремі галузі народного господарства без упровадження новітніх інформаційних технологій є неконкурентоспроможними. Так, зокрема в цивільній авіації процес інформатизації відбувається значно інтенсивніше, ніж в інших сферах суспільного життя. В цій галузі застосування новітніх технологій, в тому числі інформаційних, є об'єктивно обумовленою необхідністю. Сучасна система повітряного транспорту є багатофункціональною й диктує високий темп технологічних та інформаційних процесів. При цьому забезпечення надійності та своєчасності інформаційних потоків є невід'ємною частиною авіаційної безпеки, що й обумовлює *актуальність теми статті*.

Питання захисту інформації на даному етапі розвитку суспільства досліджується в його технічному і юридичному аспектах. Зокрема, увагу цьому питанню приділяли в своїх працях О. Баранов, В. Брижко, В. Гавловський, Л. Задорожня, Р. Калюжний, А. Кузьменко, В. Цимбалюк, Б. Кормич, М. Швець та інші. Виходячи з розуміння об'єктивної необхідності захисту інформації в галузі цивільної авіації *метою даної статті* є формування системи знань щодо правових основ для вирішення питань захисту інформації в галузі цивільної авіації.

Основоположне значення, безперечно, має Конституція, оскільки її норми гарантують права громадян, юридичних осіб і суспільства в цілому в інформаційній сфері, визначають відповідну компетенцію держави та її органів, а також визначають правовідносини щодо інформаційної безпеки як однієї з найважливіших функцій держави. Для питання, що досліджується, має важливе значення стаття 92 Конституції України [2], де закріплено, що виключно законом установлюються засади організації транспорту та зв'язку, а також основи національної безпеки (складовою якої слід вважати інформаційну безпеку). Таким чином, Основний Закон закладає правовий ґрунт інформаційно-правових відносин у цілому і щодо захисту інформації зокрема.

Ці та інші норми Основного Закону конкретизуються в численних законах і підзаконних актах. Їх кількість (а це за різними підрахунками від кількох сотень до кількох тисяч) свідчить про усвідомлення важливості зазначеної проблеми, водночас підкреслює наявність труднощів у правозастосовній діяльності.

На основі аналізу нормативно-правових, насамперед законодавчих, актів і для цілей цього дослідження вважаємо за потрібне розмежувати чотири основні напрями правової регламентації захисту інформації в галузі цивільної авіації (групи правових актів).

До першої групи, на нашу думку, слід віднести інформаційне законодавство. Формування законодавства в сфері інформаційної діяльності й відповідних відносин розпочалось відносно недавно (якщо порівнювати з класичними галузями), але відбувається інтенсивно. Базовим законом в цій галузі є Закон України “Про інформацію” від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ [3], який закріплює право громадян України на інформацію, закладає правові основи інформаційної діяльності і визначає правові форми міжнародного співробітництва в галузі інформації. До головних напрямів і способів державної інформаційної політики цим законом віднесено: забезпечення доступу громадян до інформації; створення національних систем і мереж інформації; зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності; забезпечення ефективного використання інформації; сприяння постійному оновленню, збагаченню та зберіганню національних інформаційних ресурсів; створення загальної системи охорони інформації; сприяння міжнародному співробітництву в галузі інформації і гарантування інформаційного суверенітету України.

Сфера дії цього Закону охоплює інформаційні відносини, що виникають у галузі цивільної авіації (порівн. зі ст. 3 Закону). На нашу думку, найбільш злободенними є інформаційні відносини, що виникають з приводу: сертифікації авіапідприємств, авіакомпаній та інших експлуатантів авіаційної техніки і користувачів повітряного простору; організації, виконання і забезпечення польотів; охорони навколишнього природного середовища при експлуатації повітряного транспорту; захисту авіації від актів незаконного втручання і гарантування безпеки авіації в цілому; забезпечення аеронавігаційною інформацією. Також актуальними є питання про захист персональних даних осіб, що користуються послугами цивільної авіації.

Закон України “Про науково-технічну інформацію” від 25.06.1993 р. № 3322-ХІІ [4] визначає основи державної політики в галузі науково-технічної інформації, порядок її формування і реалізації в інтересах науково-технічного, економічного і соціального прогресу країни.

Законом регулюються правові й економічні відносини громадян, юридичних осіб, держави, що виникають при створенні, одержанні, використанні та поширенні науково-технічної інформації, а також визначаються правові форми міжнародного співробітництва в цій галузі. Об’єктом відносин у сфері науково-технічної інформації є документована на будь-яких носіях або публічно оголошена вітчизняна і зарубіжна науково-технічна інформація. Науково-технічна інформація охоплює отримувані в процесі науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності результати, зафіксовані у формі, яка забезпечує їх відтворення, використання та поширення.

Суб’єктами відносин, що регулюються цим Законом, є державні органи, органи місцевого і регіонального самоврядування, юридичні особи та громадяни України, міжнародні організації, іноземні юридичні особи і громадяни та особи без громадянства.

Закон встановлює норми щодо права власності на науково-технічну інформацію всіх суб’єктів, а також визначає відносини між власниками науково-технічної інформації, її споживачами і посередниками.

Наступний Закон України “Про державну таємницю” від 21.01.1994 р. № 3855-ХІІ [5] регулює суспільні відносини, пов’язані з віднесенням інформації до державної

таємниці, засекречуванням, розсекречуванням її матеріальних носіїв та охороною державної таємниці з метою захисту національної безпеки України.

Закон встановлює компетенцію органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у сфері охорони державної таємниці та визначає, що спеціально уповноваженим органом державної влади у сфері забезпечення охорони державної таємниці є Служба безпеки України.

Визначається порядок здійснення права власності на секретну інформацію та її матеріальні носії, джерела фінансування витрат на здійснення діяльності, пов'язаної з державною таємницею.

В законі встановлюється правовий статус інформації, що віднесена до державної таємниці.

До державної таємниці відносяться деякі види інформації у сферах:

- оборони;
- економіки, науки і техніки;
- зовнішніх відносин;
- державної безпеки та охорони правопорядку.

Крім того, визначається інформація, щодо якої існує заборона віднесення до державної таємниці будь-яких відомостей, якщо цим будуть звужуватися зміст і обсяг конституційних прав та свобод людини і громадянина, завдаватиметься шкода здоров'ю та безпеці населення.

Закон регламентує роботу державних експертів з питань таємниць, їх права, обов'язки та відповідальність; визначає:

- порядок віднесення інформації до державної таємниці;
- механізм засекречування та розсекречування матеріальних носіїв інформації;
- основні організаційно-правові заходи щодо охорони державної таємниці; форми допуску громадян до державної таємниці;
- обов'язки громадянина щодо збереження державної таємниці;
- обмеження прав у зв'язку з допуском та доступом до державної таємниці;
- порядок компенсації громадянам у зв'язку з виконанням робіт, які передбачають доступ до державної таємниці;
- обмеження на оприлюднення секретної інформації тощо.

Закон установлює форми контролю за забезпеченням охорони державної таємниці та відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю.

У галузі цивільної авіації циркулюють значні обсяги інформації з обмеженим доступом. Згідно з вищезгаданим законом до державної таємниці може бути віднесено інформацію про використання транспорту в інтересах забезпечення безпеки держави; про наукові, науково-дослідні, дослідно-конструкторські та проектні роботи, на базі яких може бути створено прогресивні технології, нові види виробництва, що мають важливе оборонне і економічне значення. Водночас, не відносяться до державної таємниці інформація про аварії, катастрофи та інші надзвичайні події, які сталися або можуть статися і загрожують безпеці громадян, а також про факти порушень прав і свобод громадян. В галузі цивільної авіації спостерігаємо наступну ситуацію: зазначена інформація не є засекреченою, але для пересічних громадян вона залишається недоступною і ЗМІ не інформують громадськість своєчасно і у повному обсязі про події на повітряному транспорті.

Базовим законом у сфері інформатизації на сьогодні є Закон України “Про Національну програму інформатизації” від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР [6]. Національна програма інформатизації визначає стратегію розв'язання проблеми забезпечення

інформаційних потреб та інформаційної підтримки соціально-економічної, екологічної, науково-технічної, оборонної, національно-культурної та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення.

Національна програма інформатизації спрямована на створення необхідних умов для забезпечення громадян та суспільства своєчасною, достовірною та повною інформацією шляхом широкого використання інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки держави. Національна програма інформатизації включає: Концепцію Національної програми інформатизації; сукупність державних програм з інформатизації; галузеві програми та проекти інформатизації; регіональні програми та проекти інформатизації; програми та проекти інформатизації органів місцевого самоврядування.

Завданням законодавства про Національну програму інформатизації є: створення правових, організаційних, науково-технічних, економічних, фінансових, методичних та гуманітарних засад регулювання процесу формування та виконання цієї Програми та окремих її завдань (проектів). Закон також установлює основні функції органів державної влади у процесі інформатизації.

Інформатизація в галузі цивільної авіації здійснюється на основі галузевої програми інформатизації, яка є складовою Національної програми інформатизації. Серед основних завдань Національної програми інформатизації, які безпосередньо стосуються діяльності цивільної авіації, визначені наступні: застосування та розвиток сучасних інформаційних технологій у відповідних сферах суспільного життя України; формування системи національних інформаційних ресурсів; підвищення ефективності вітчизняного виробництва на основі широкого використання інформаційних технологій; формування та підтримка ринку інформаційних продуктів і послуг; інтеграція України у світовий інформаційний простір.

Закон України “Про телекомунікації” від 18.09.2003 р. № 1280-IV [7] встановлює правову основу діяльності у сфері телекомунікацій, зокрема, визначає повноваження держави щодо управління та регулювання зазначеною діяльністю, а також права, обов'язки та засади відповідальності фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у даній діяльності або користуються телекомунікаційними послугами. У зазначеному документі вперше в українських законах було визначено терміни “Інтернет”, “адреса мережі Інтернет”, “адресний простір мережі Інтернет”, “домен.UA”, “домен другого рівня” тощо.

Закон визначає сферу телекомунікацій як складову частину галузі зв'язку України. Дія цього Закону поширюється на відносини суб'єктів ринку телекомунікацій щодо надання та отримання телекомунікаційних послуг і використання телекомунікаційних мереж загального користування.

Закон України “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах” від 31.05.2005 р. № 2594-IV [8] регулює відносини у сфері захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах.

Об'єктами захисту в системі є інформація, що обробляється в ній, та програмне забезпечення, яке призначено для обробки цієї інформації. Спеціальними суб'єктами відносин, пов'язаних із захистом інформації в системах, закон визначає:

- власників інформації;
- власників системи;
- користувачів;
- уповноважений орган у сфері захисту інформації в системах.

Зазначається, що порядок доступу до інформації визначається власником інформації. Порядок доступу до інформації, яка є власністю держави, або інформації з

обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом, перелік користувачів та їх повноваження стосовно цієї інформації визначаються законодавством. У випадках, передбачених законом, доступ до інформації в системі може здійснюватися без дозволу її власника в порядку, встановленому законом. Відносини між власником інформації та власником системи визначаються договором. Умови обробки інформації в системі визначаються власником системи відповідно до договору з власником інформації.

Відповідальність за забезпечення захисту інформації в системі покладається на власника системи. Однак механізм реалізації такої відповідальності чинним законодавством не передбачено. До недоліків цього Закону слід віднести і його “рамковий декларативний характер” [9].

Закон визначає повноваження уповноваженого органу у сфері захисту інформації в системах, відповідальність за порушення законодавства про захист інформації в системах.

Авіація є однією з найбільш високотехнологічних галузей економіки. Інформаційно-телекомунікаційні системи на повітряному транспорті орієнтовані на підвищення ефективності функціонування цивільної авіації, конкурентоспроможності і координацію всіх сторін діяльності. Сучасне авіапідприємство використовує в своїй діяльності потужності як внутрішніх інформаційно-телекомунікаційних систем, так і міжнародних. Наприклад, “SITA” – Міжнародна організація аеронавігаційного зв’язку – охоплює 180 країн, 370 авіакомпаній, надає користувачам можливість передавати й одержувати технічну, комерційну й адміністративну інформацію. У зв’язку з цим захист інформації в цих системах належить до першочергових завдань, що пов’язано не лише з ефективністю діяльності авіапідприємства, а й з безпекою авіації.

Закон України “Про електронні документи та електронний документообіг” від 22.05.2003 р. № 851-IV [10] встановлює основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів.

Зазначається, що дія цього Закону поширюється на відносини, що виникають в процесі створення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, оброблення, використання та знищення електронних документів.

Встановлено, що державне регулювання електронного документообігу в Україні здійснюється Кабінетом Міністрів України та іншими органами виконавчої влади, які реалізують державну політику електронного документообігу, та спрямовано на: реалізацію єдиної державної політики електронного документообігу; забезпечення прав і законних інтересів суб’єктів електронного документообігу; нормативно-правове забезпечення технології створення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, оброблення та використання електронних документів; забезпечення захисту інформації при її створенні, обробці, зберіганні, передаванні й одержанні.

Закон урегулює й питання електронного цифрового підпису, який є обов’язковим реквізитом електронного документа, що формується автором під час створення електронного документа і перевіряється з метою підтвердження цілісності документа та ідентифікації автора іншими суб’єктами електронного документообігу.

У Законі встановлюється правовий статус електронного документа та його паперової копії, які мають однакову юридичну силу, закріплюються засади електронного документообігу на стадіях передавання, одержання, перевірки цілісності, зберігання електронних документів, установлюються вимоги до організації електронного документообігу, в тому числі електронних документів, що містять інформацію з

обмеженим доступом, а також вимоги до програмно-технічних засобів, що застосовуються для організації електронного документообігу.

Визначаються також права та обов'язки суб'єктів електронного документообігу, принципи вирішення спорів між ними, відповідальність за порушення у сфері електронного документообігу.

Закон України “Про електронний цифровий підпис” від 22.05.2003 р. № 852-IV [11] визначає правовий статус електронного цифрового підпису та регулює відносини, що виникають при його використанні.

Електронний цифровий підпис призначений для забезпечення діяльності фізичних та юридичних осіб, яка здійснюється за допомогою електронних документів, та використовується фізичними та юридичними особами – суб'єктами електронного документообігу. Визначається порядок акредитації центру сертифікації ключів, права і обов'язки такого акредитованого центру. Відповідно до Закону Кабінет Міністрів України за необхідності визначає засвідчувальний центр центрального органу виконавчої влади для забезпечення реєстрації, засвідчення чинності відкритих ключів та акредитації групи центрів сертифікації ключів.

Контролюючий орган, функції якого здійснює спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері криптографічного захисту інформації, перевіряє дотримання вимог цього Закону центральним засвідчувальним органом, засвідчувальними центрами та центрами сертифікації ключів.

У Законі також визначаються відповідальність за порушення законодавства про електронний цифровий підпис та порядок визнання іноземних сертифікатів ключів.

Запровадження у практику інформатизації і у сфері цивільної авіації положень двох останніх законів дозволить на концептуально іншому рівні використовувати інформаційні ресурси. Впровадження в повсякденну практику електронного документообігу та цифрового підпису дозволить також активно розвивати електронну торгівлю, зокрема щодо закупки товарів, послуг, робіт для потреб цивільної авіації.

До цієї групи можна віднести ще ряд нормативно-правових актів, але навіть короткий аналіз базового законодавства у сфері інформації та інформатизації дозволяє зафіксувати необхідність розробки та затвердження концепції розвитку законодавства в цій сфері, законодавчого врегулювання окремих питань, зокрема, пов'язаних з захистом інформації. Необхідним є прийняття Кодексу України про інформацію з урахуванням реалій і перспектив розвитку інформаційно-правових відносин. І очевидно є змістовна та структурна недосконалість Закону України “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах”, а саме цей закон має становити правову основу захисту інформації, в тому числі в галузі цивільної авіації. Кодекс України про інформацію (або Інформаційний кодекс України, як його називають прихильники кодифікації інформаційного законодавства) має інтегрувати положення законів України про “Про інформацію” та “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах” і бути вихідною точкою для регулювання інформаційних відносин у всіх сферах суспільного життя, в тому числі в галузі цивільної авіації.

До другої групи, на нашу думку, слід віднести нормативно-правові акти, що регулюють діяльність системи цивільної авіації. Адже саме в нормах цих актів має визначатись специфіка відносин щодо захисту інформації в цивільній авіації. До цієї групи насамперед відносимо Закон України “Про транспорт” [12] і Повітряний кодекс України від 04.05.1993 р. № 3167-XII [13] як базові акти цієї галузі.

Закон України “Про транспорт” встановлює, що розвиток і вдосконалення транспорту здійснюється відповідно до державних цільових програм з урахуванням його

пріоритету та на основі досягнень науково-технічного прогресу і забезпечується державою. Відносини, пов'язані з діяльністю транспорту, регулюються цим Законом, кодексами (статутами) окремих видів транспорту, іншими актами законодавства України.

Нормативні акти, які визначають умови перевезень, порядок використання засобів транспорту, шляхів сполучення, організації безпеки руху, охорони громадського порядку, пожежної безпеки, санітарні та екологічні вимоги, що діють на транспорті, є обов'язковими для власників транспорту і громадян, які користуються послугами транспорту та шляхами сполучення. Серед завдань державного управління в галузі транспорту передбачені й наступні як такі, що на нашу думку, стосуються захисту інформації в цій галузі: захист прав громадян під час їх транспортного обслуговування; безпечне функціонування транспорту (в аспекті інформаційної безпеки); додержання необхідних темпів і пропорцій розвитку національної транспортної системи; захист економічних інтересів України та законних інтересів підприємств і організацій транспорту та споживачів транспортних послуг та інші. Державне управління в галузі транспорту здійснюють Міністерство транспорту та зв'язку України, місцеві ради та інші спеціально уповноважені на те органи відповідно до їх компетенції. Державне управління діяльністю транспорту здійснюється шляхом проведення та реалізації економічної (податкової, фінансово-кредитної, тарифної, інвестиційної) та соціальної політики, включаючи надання дотацій на пасажирські перевезення. На нашу думку, зважаючи на постійне зростання використання у діяльності транспортної системи інформаційно-комунікаційних технологій, ця норма має бути доповнена положенням щодо реалізації інформаційної політики в цій галузі.

Повітряний кодекс України від 04.05.1993 р. № 3167-ХІІ [13] регулює діяльність користувачів повітряного простору України з метою задоволення інтересів України та її громадян і забезпечення безпеки авіації.

Держава здійснює регулювання діяльності цивільної авіації через Міністерство транспорту та зв'язку України, відповідні органи авіаційного транспорту України. Більшість напрямів регулювання передбачених у цьому Кодексі, вказують на необхідність захисту інформації, хоч про це й не зазначено безпосередньо. Так, забезпечення розвитку цивільної авіації є неможливим без інформатизації галузі, нагляд за безпекою польотів повітряних суден і захист авіації України від актів незаконного втручання в її діяльність – без здійснення захисту інформаційних ресурсів, а сприяння зовнішньоекономічній і міжнародно-правовій діяльності цивільної авіації – без інтеграції у світові інформаційні системи. Це лише підтверджує загальновідому тезу: “той, хто володіє інформацією, володіє світом” і такі властивості інформаційних відносин як всепроникаючий і комплексний зміст.

Організація робіт, пов'язаних з авіаційною безпекою, здійснюється відповідно до законодавства України, норм, правил і процедур української Державної програми безпеки цивільної авіації [14], затвердженої Верховною Радою України, розробленої відповідно до конвенцій про міжнародну цивільну авіацію, про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден, про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації, про злочини та деякі інші акти, що вчиняються на борту повітряних суден, та про маркування пластичних вибухових речовин з метою їх виявлення, а також інших міжнародних актів. В цій програмі не вказується безпосередньо на інформаційну складову безпеки цивільної авіації, проте аналіз норм цієї програми дозволяє говорити про її наявність. Так, під авіаційною безпекою слід розуміти комплекс заходів, а також людські та матеріальні ресурси, призначені для

захисту цивільної авіації від актів незаконного втручання в її діяльність, а під актами незаконного втручання: насильство стосовно особи, яка перебуває на борту повітряного судна під час польоту, якщо такі дії можуть загрожувати безпеці цього повітряного судна; руйнування повітряного судна, яке перебуває в експлуатації, або його пошкодження, що може вивести судно з ладу або загрожує його безпеці під час польоту; розміщення або спроби розміщення в повітряному судні, яке перебуває в експлуатації, пристрою або речовини, що можуть його зруйнувати або призвести до пошкодження, яке загрожує безпеці повітряного судна під час польоту; руйнування або пошкодження об'єктів радіонавігаційного забезпечення чи втручання в їх експлуатацію, якщо будь-яка зазначена дія загрожує безпеці повітряного судна під час польоту; повідомлення свідомо неправдивих відомостей, що можуть спричинити загрозу безпеці повітряного судна під час польоту; незаконне та навмисне використання пристрою, речовини або зброї: для здійснення акту насильства стосовно особи в аеропорту, на аеродромі, що завдає або може завдати шкоди її здоров'ю чи заподіяти смерть; для руйнування або серйозного пошкодження обладнання чи споруд аеропорту, аеродрому, його служб і розташованих в аеропорту, на аеродромі повітряних суден; для загрози безпеці польотів в аеропорту, на аеродромі.

Інформаційні технології стали на сьогодні одним з найбільш ефективних видів зброї, і тому, на нашу думку, цей вид загроз має бути відображений в законодавстві про діяльність цивільної авіації з метою подальшого врахування при забезпеченні безпеки цивільної авіації. Окрім цього, на підставі аналізу Державної програми авіаційної безпеки цивільної авіації можна стверджувати, що в її нормах не враховується глобальна інформатизація всіх сфер суспільного життя, насамперед пріоритетних галузей економіки, до яких належить транспорт. Єдиний раз згадується законодавцем питання захисту інформації, і то лише у зв'язку з необхідністю обміну інформацією з питань авіаційної безпеки з міжнародними організаціями цивільної авіації. Більшість же заходів безпеки пов'язані з контролем на безпеку – спеціальними заходами щодо запобігання внесенню в контрольовану зону та на борт повітряного судна зброї, вибухових речовин та інших небезпечних предметів, які можуть бути використані для вчинення акту незаконного втручання. Складається враження, що завдати шкоду діяльності цивільної авіації можливо лише шляхом використання зброї, вибухових та інших небезпечних предметів, а пошкодити аеронавігаційне обладнання – лише шляхом фізичного знищення його елементів. Однак, функціонування цивільної авіації передбачає створення і експлуатацію багатьох інформаційних систем різних типів [15], а від оперативності, контрольованості і достатності інформації, якою оперують ці системи, безпосередньо залежить безпека цивільної авіації. Отже, це вказує на необхідність доопрацювання Програми в напрямку врахування інформаційної складової безпеки цивільної авіації.

До третьої групи нормативно-правових актів, що становлять правову основу захисту інформації в цивільній авіації, відносимо акти, які регламентують діяльність окремих суб'єктів правовідносин щодо захисту інформації в цивільній авіації. Аналіз нормативної бази дозволяє стверджувати, що правами і обов'язками в цій сфері наділено дуже широке коло державних органів та недержавних організацій, підприємств і установ. Зокрема, Верховну Раду, Президента, Кабінет Міністрів, Міністерство транспорту та зв'язку, Раду національної безпеки і оборони, Службу безпеки, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство оборони, Державну прикордонну службу, Державну митну службу, Державну авіаційну адміністрацію, безпосередньо авіапідприємства та інші. В нормативних актах, що визначають правовий статус

зазначених суб'єктів, фрагментарно визначено їх повноваження щодо захисту інформації в цивільній авіації.

До четвертої групи вважаємо за потрібне віднести законодавство, що передбачає юридичну відповідальність за правопорушення у сфері захисту інформації. Тобто норми Кримінального кодексу, Кодексу про адміністративні правопорушення, Цивільного кодексу та інших законів, оскільки згідно зі статтею 92 Конституції України засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них визначаються виключно законами України.

На основі проведеного дослідження можна зробити наступні **висновки**.

1. Захист інформації в галузі цивільної авіації є комплексною проблемою, яка потребує якісної правової бази для її розв'язання.

2. Аналіз чинного законодавства, що регулює відносини щодо захисту інформації в галузі цивільної авіації, дозволяє виділити чотири основних його складових:

- 1) інформаційне законодавство;
- 2) законодавство, що регулює відносини у сфері цивільної авіації;
- 3) законодавство, що визначає правовий статус суб'єктів правовідносин у сфері захисту інформації в галузі цивільної авіації,
- 4) загальне законодавство, що передбачає юридичну відповідальність за правопорушення у сфері захисту інформації.

3. В результаті проведеного дослідження постала необхідність вирішення ряду питань: Чому чинне законодавство щодо безпеки цивільної авіації не враховує розвиток суспільства та його всебічну інформатизацію, що конкретизується як у наявності інформаційних загроз безпеці цивільної авіації, так і в можливостях застосування інформаційно-комунікаційних технологій для її підтримки? Хто все ж таки несе відповідальність (в її перспективному і ретроспективному аспектах) за захист інформації в цивільній авіації і який механізм її настання? Яким чином реалізується функція держави щодо гарантування інформаційної безпеки в зазначеній сфері?

Ці та інші питання потребують подальшого вивчення з метою вдосконалення правового регулювання і організаційного забезпечення захисту інформації в галузі, яка у світовій економіці посідає четверте місце за прибутковістю.

Використана література

1. Нгуэн Куок Динь, Патрик Дайз, Алэн Пелле. Международное публичное право : в 2-х т. – Т. 1. : Формирование международного права. ; [пер. с фр.]. – К.: Сфера, 2000. – С. 26.
2. Конституція України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Закон України “Про інформацію” від 02.10.1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 48. – Ст. 650.
4. Закон України “Про науково-технічну інформацію” від 25.06.1993 р. № 3322-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1993. – № 33. – Ст. 345.
5. Закон України “Про державну таємницю” від 21.01.1994 р. № 3855-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 16. – Ст. 93.
6. Закон України “Про Національну програму інформатизації” від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1998. – № 27-28. – Ст. 181.
7. Закон України “Про телекомунікації” від 18.11.2003 р. № 1280-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 12 – Ст. 155.
8. Закон України “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах” від 31.05.2005 р. № 2594-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – № 26. – Ст. 286.

9. В. Цимбалюк. Правові аспекти охорони та захисту комп’ютерних інформаційних ресурсів // Правова інформатика. – 2007. – № 1(13). – С. 46.
10. Закон України “Про електронні документи та електронний документообіг” від 22.05.2003 р. № 851-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 36. – Ст. 275.
11. Закон України “Про електронний цифровий підпис” від 22.05.2003 р. № 852-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 36. – Ст. 276.
12. Закон України “Про транспорт” від 10.11.1994 р. № 232/94-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 51. – Ст. 446.
13. Повітряний кодекс України від 04.05.1993 р. № 3167-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1993. – № 25. – Ст. 274.
14. Державна програма авіаційної безпеки цивільної авіації затверджена Законом України від 02.02.2003 р. № 545-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 17. – Ст. 140.
15. Косарів О.Й., Мержвинська А.М. Інформаційні системи на транспорті. – К.: НАУ, 2001. – 112 с.

~~~~~ * * * ~~~~~